

Kulturstyrelsen

H. C. Andersens Boulevard 2
1553 København V

Telefon 3373 3373
Telefax 3391 7741

post@kulturstyrelsen.dk
www.kulturstyrelsen.dk

NOTAT

Dato: 28. september 2015

KUU spm. 14 om brug af kultur i behandlingen af visse sygdomme

Problemstilling

Kulturdvalget har anmodet kulturministeren om en redegørelse for eksisterende viden om brug af kultur i behandlingen af visse sygdomme. Udvalget vil tage udgangspunkt i redegørelsen i dets videre overvejelser om en eventuel høring i kulturdvalget.

Baggrund

I det følgende redegøres for aktuelle projekter og forskningsinitiativer, hvor kunst og kultur bruges i sygdoms- og restituerende behandling, inkl. internationale erfaringer og forskning.

Musik

Der findes en del aktuelle forskningsinitiativer, der har til formål at undersøge, hvorledes musik kan bruges i behandlingen af sygdomme.

- Uddannelsen i musikterapi v. Aalborg Universitet er en bachelor- og kandidatuddannelse med tilhørende videnscenter. Kandidater i musikterapi har kompetencer til at vejlede, undervise, dokumentere og – i samarbejde med fysioterapeuter, læger, psykologer, ergoterapeuter og specialpædagoger – at bruge musikterapi til at skabe kontakt og relationer med mennesker med f.eks. autisme, psykiske problemer, hjerneskade eller demens. Uddannelsen har eksisteret siden 1982, og den er den eneste af sin art i Danmark.
www.musikterapi.aau.dk.
- Overlæge v. Aalborg Universitetshospital, Per Thorgaard, har været med til at udvikle og implementere musik i Region Nordjyllands ambulancer, hvor musikken har vist sig beroligende i akutte situationer.
<http://vbn.aau.dk/da/clippings/danmark-halter-efter-med-kultur-til-syge%2854dcef6e-efc3-4479-a771-45fc9a081675%29.html>
- På *Center for Music in the Brain*, Aarhus Universitet, og på Det Jyske Musikkonservatorium forskes i musikkens indflydelse på hjernen, bl.a. med støtte fra Danmarks Grundforskningsfond. Centret samarbejder internationalt i et netværk med forskere fra hele verden. Forskningen har

bl.a. vist, at musik kan være med til at helbrede fysiske, psykiske og somatiske lidelser.

<http://www.musicinthebrain.dk/>

- Adjunkt ved Syddansk Musikkonservatorium, Margrethe Langer Bro, og Ph.d.-studerende ved Det Sundhedsvidenskabelige Fakultet på Syddansk Universitet har forsket i effekten af levende musik under patienters kemoterapi på sygehuse med fokus på musikkens evne til at mindske de bivirkninger og den angst, der opleves ved at gennemgå et kemoterapiforløb.
<http://www.sdmk.dk/om-sdmk/nyheder-og-presse/nyhedsarkiv/nyhed/artikel/musikalsk-adspedelse-i-en-svaer-tid.html>
- Rigshospitalets Kirke og Bibliotek står bag kulturelle arrangementer som koncerter, sangaftener m.m., der kan give patienterne incitament til aktivt at bevæge sig væk fra sygesengen og afdelingen, og medvirke til at patienten oplever en større – eller anderledes – fællesskabsfølelse, når kulturen, og ikke sygdommen, bliver samlingspunkt.

Billedkunst

Der er mange eksempler på, hvordan billedkunst aktuelt inddrages i sygehusbyggerier ud fra en forståelse af, at omgivelserne har en klar effekt på de indlagtes livskvalitet.

- På Nyt Hospital og Ny Psykiatri Bispebjerg har Region Hovedstaden afsat ca. 30 mio. kr. til kunst, og man arbejder målrettet med kunsten som en integreret del af byggeriet. Tanken er, at kunst, brugt rigtigt, er med til at formindske patienternes angst, og dermed formindskes brugen af beroligende midler. Udviklingen af kunststrategien er støttet af Statens Kunstfond.
- Sonovision har i samarbejde med afdeling M på Odense Universitetshospital lavet en undersøgelse af, hvilke motiver patienterne foretrækker, og hvilken betydning det har for deres velbefindende, hvis de selv får lov at vælge den kunst, der skal hænge ved deres sygeseng.
<http://www.sonovision.dk/selvvalgt-kunst-som-positiv-distraction-paa-patientstuen.asp>
- Billedkunstneren, Ane Mette Ruge, er i gang med et gennemgribende stedsspecifikt værk til "Somatikken" på Sygehus Sønderjylland i den kommende psykiatri. Værket er resultatet af en inviteret skitsekonkurrence finansieret af Statens Kunstfond.
<http://vores.kunst.dk/view/objects/asitem/items@:12158>

- Statens Kunstfond har støttet udviklingen af kunststrategier i forbindelse med en række sygehusbyggerier. Baggrunden er, at regionerne afsætter en procentdel af deres byggesum (varierer fra region til region) til etablering af kunst.
- På baggrund af *Cirkulære om kunstnerisk udsmykning af statsligt byggeri (CIR nr. 9067)* fungerer Statens Kunstfond som kunstfaglig rådgiver for statslige bygherrer.
<http://www.kunst.dk/kunstmraader/billedkunst/initiativer/et-kunstprojekt-i-praksis/>
- Kulturstyrelsen har desuden faciliteret et videndelingsmøde i 2015 på tværs af sygehusbyggerier om erfaringer med kunststrategier og efterfølgende udførelse af kunstværker.

Hospitalsklovne og fortælleteater/storytelling

- Den landsdækkende forening Danske Hospitalsklovne tilbyder en formaliseret uddannelse af hospitalsklovne for at kvalitetssikre deres opsøgende arbejde med indlagte børn. Klovnefiguren arbejder stilistisk gennem en overdreven gestik og mimik og kan som del af en helbredende praksis ses som et slags medium, hvorigennem barnet kan spejle følelser såsom angst, vrede og magtesløshed og lære at acceptere eller forløse disse. Klovnen står i opposition til de autoriteter, som det indlagte barn normalt møder på hospitalet, og møderne med hospitalsklovnene har således til formål at gøre dagligdagen på hospitalet mere overkommelig og mindre sorgfuld for det syge barn.

I 2014 indledte foreningen et samarbejde med Ole Kirks Fond, hvilket muliggør

at den over de kommende fem år i alt kan uddanne 18 nye hospitalsklovne og dermed imødekomme den stadigt voksende efterspørgsel fra børneafdelingerne på landets hospitaler. I 2014 gennemførtes ca. 3.000 besøgsdage, hvor hospitalsklovnene besøger indlagte børn i gennemsnitligt 3,5 time pr. besøg. I 2012 gennemførtes ca. 2.000 besøgsdage.

<https://danskehospitalsklovne.dk/>

- Flere hospitaler benytter sig desuden af historiefortællere – inden for genren fortælleteater/storytelling – i deres behandling af patienter. På samme måde som hospitalsklovnene kan historiefortælleren medvirke til at skabe abstraktion og refleksion hos de indlagte.
<https://www.rigshospitalet.dk/praktisk-information/boern-og-unge/Sider/underholdning-for-boern.aspx>

Litteratur/Biblioteker

“Biblioterapi” anvendes i stigende grad som del af en restituerende behandlingspraksis, eksempelvis i regi af de danske biblioteker. Biblioterapi karakteriseres som guidet læsning med mental sundhedsfremme som formål. I alt har 25 ud af landets 97 biblioteker oplyst, at de har forskellige aktiviteter vedrørende kultur og sundhed, og deriblandt har 10 biblioteker læseklubber af biblioterapeutisk karakter.

- Kulturstyrelsen har støttet projektet *Flere sider af det sunde liv – forsøg med sundhedslæseklubber*. Med udgangspunkt i “det hele menneske” har projektet, i et partnerskab mellem biblioteker og sundhedsaktører i Ikast-brande, Herning og Greve kommuner, sat fokus på folkesundhed under overskriften: Viden, motivation, aktivitet. Projektet har oprettet en række lokale sundhedslæseklubber, hvor deltagerne tilegner sig viden om sundhed, sideløbende med at de motiveres til fælles fysisk aktivitet. Det gennemgående element i alle klubberne er guidet fælleslæsning af udvalgt skønlitteratur for særlige grupper, som f.eks. psykisk syge, pårørende til krigsveteraner med PTSD, demente på plejehjem, nylige enkemænd m.v. De tre kommuners biblioteker deltog i projektet, bl.a. Ikast-Brandes, som modtog biblioteksprisen *Kultur 2013* for deres læseklub for folk “med ondt i livet”.
- Næstved Bibliotek har fået tilskud fra Kulturstyrelsen til projektet *Et bedre liv med kultur? Biblioteket som brobygger mellem kultur og sundhed*, som blev gennemført som et tværfagligt samarbejde med andre aktører inden for kultur og sundhedsfremme i området. Den primære målgruppe var voksne borgere med brug for ekstra styrke og glæde i deres liv. Projektet afprøvede betydningen af fællesskabsdannende kulturelle oplevelser og aktiviteter for menneskers sundhed og trivsel.
- Rigshospitalets Bibliotek og Kirke, *BørneUngeProgrammet* og Patientbiblioteket afholder ligeledes jævnligt en række kulturelle aktiviteter for sygehusets indlagte. Ud over månedlige bibliotekscafeer med forskellige forfattere byder Patientbiblioteket også jævnligt på “Ord til kaffen”: En mindre gruppe af patienter og pårørende mødes, og bibliotekaren læser noveller eller digte højt. Herefter reflekteres der over de minder og tanker, teksten fremkalder.

Museer

Temaet kultur og sundhed er på forskellig vis taget op af museer enkeltvis eller i fællesskab.

- Den Gamle By i Aarhus har siden 2006 samlet erfaringer med over 300 erindringsforløb i museets rammer. Hensigten er at give mennesker, som er ramt af demens, sansebetonede oplevelser, der bringer dem i kontakt

med egne erindringer, som sygdommen ellers spærrer adgangen til. Museets erindringsformidling er udviklet i samarbejde med Aarhus Kommune (lokalcentre, ældrecentre mv.) og Aarhus Universitet. Museet tilbyder tillige kurser for social- og sundhedspersonale og studerende.

<https://www.dengambleby.dk/erindringsformidling/>

- Den Gamle By har endvidere udviklet tilbud til børn og unge med særlige behov. Alle disse forløb er udviklet, gennemprøvet og evalueret af lærere og elever fra specialklasser og -skoler. Samarbejdet bygger bro mellem specialpædagogiske metoder og Den Gamle Bys museumspædagogik.
<https://www.dengambleby.dk/saerlige-behov/>
- Den Gamle By har tillige tilbud til børn og voksne med synshandicap, hvor museet i samarbejde med Dansk Blindesamfund har udviklet en række rundvisninger, hvor det levende og sanselige miljø opleves gennem smag, duft, høre- og følesansen.
<https://www.dengambleby.dk/planlaeg-besoeg/rundvisninger/rundvisninger-for-blinde-og-svagsynede/>
- Vesthimmerlands Museum har sammen med syv andre museer taget initiativ til at indgå et samarbejde med de lokale skoler og forvaltninger om at udvikle bedre og understøttende undervisning til børn med autisme, ADHD og andre særlige behov. De andre museer er Museum Amager, Museum Sønderjylland, Ringkøbing-Skjern Museum, Storm P. Museet, Herregårdsmuseet Gl. Estrup og Den Gamle By. De samarbejder desuden med det nye netværk af skoletjenester. Kulturstyrelsen har i foråret 2014 støttet projektet med 1,7 mio. kr. fra museumspuljen til museernes samarbejde med undervisningssektoren.
- Museum Ovartaci (et ikke-statsanerkendt museum med en samling af værker fremstillet af patienter) på Psykiatrisk Hospital i Risskov har åbne malerværksteder for patienter som et kunstterapeutisk tilbud.
<http://ovartaci.dk/>
- Gaia Museum for Outsider Art (et ikke-statsanerkendt museum/kulturinstitution) har bl.a. til formål at skabe og drive et museum, der gennem udstillinger viser bredden inden for Outsider Art. Museet opbygger en samling i form af maleri, grafik og skulpturer, som er skabt af outsiderkunstnere (udviklingshæmmede, sindslidende etc.) fra hele verden. GAIA Museum er en selvejende institution, oprettet som en fond i juni 2002. GAIA Museum har en driftsoverenskomst med Randers Kommune.
<http://www.gaiamuseum.dk/>

Regionalt og kommunalt fokus på *Kultur og sundhed*

Fire danske kulturregioner, Bornholm (2014-2017), Østjysk Vækstbånd (2012-2015), Storstrøm (2013-2014) og Vadehavet (2011-2014), har – eller har lige haft – Kultur og sundhed som indsatsområde i deres respektive kulturaftaler med Kulturministeriet.

- I aftalen med Bornholm (2014-2017) er der fokus på at fremme det gode, sunde og aktive liv ved at bringe kulturen tættere på borgernes hverdag. Ambitionen er at udvikle målrettede kulturtilbud med særligt fokus på at øge aktivitetsniveauet og livskvaliteten for flere borgere samt fremme det tværfaglige samarbejde mellem kulturinstitutionerne omkring udvikling af initiativer, der afprøver kulturens sundhedsfremmende potentiale.
- I aftalen med Østjysk Vækstbånd (2012-2015) indgår en indsats om den mentale sundhed med ambition om at indhente og videreformidle eksisterende viden om sammenhængen mellem kulturelle aktiviteter og mental sundhed til det politiske niveau og andre relevante kulturelle aktører i Danmark.
- I Odense kommune er man generelt inspireret af Skåne-modellen *Kultur på Recept* (se mere i afsnit herunder), og kommunen har aktuelt lanceret kampagnen *En af os*, hvor den overordnede vision er at fremme inklusion og bekæmpe diskrimination forbundet med psykiske lidelser. Dette gøres ved aktivt at bruge kunst og kultur som behandling og værdiskabende faktor. Kampagnen er forankret i Rådgivning og Informations Center PIO Psyk. Info Odense.

Internationale erfaringer og projekter

- På initiativ fra den svenske regering startede Region Skåne og Helsingborg Kommune i 2010 pilotprojektet *Kultur på recept*. De patienter, som deltager i projektet, har forud gennemgået en medicinsk behandling, og de får i programperioden på ti uger hver en recept på diverse kunst- og kulturaktiviteter. Patienterne mødes i grupper tre gange ugentligt under ledelse af en kulturpædagog, og de deltager i aktiviteter på diverse kulturinstitutioner. Receptindholdet kan således være kunstudstillinger, egen kunstnerisk skabende aktivitet, kultur- og naturhistoriske vandringer, teater, korsang og musik – der kombineres med efterfølgende samtale, refleksion og diskussion om det oplevede. Hver deltager får desuden Helsingborg Kommunes kulturkort for fortsat at kunne benytte sig af kulturtilbuddene i et år uden ekstra omkostninger.

Sideløbende skal et forskningsprojekt på Lunds Universitet undersøge om patienternes deltagelse i kulturaktiviteter, som enten skabende eller deltagende, kan være en positivt bidragende del af en

rehabiliteringsproces. Ifølge Region Skåne viser de foreløbige resultater, at kultur på recept kan fungere som en del af en rehabiliteringsproces.

<http://www.skane.se/Halsa-och-varld/Halsa/Kultur-for-halsa/Kultur-pa-recept/>

- I 2015 udgav Nordisk Ministerråd rapporten *Vändpunkt - Förslag om kultur och hälsa: Rapport till Nordiska ministerrådet från Region Skåne* i forlængelse af, at Nordisk ministerråd/kulturministrene i april 2013 besluttede at iværksætte en kortlægning af kultur- og sundhedsområdet i Norden. Region Skåne blev tildelt projektopdraget, som er gennemført i perioden 1. februar – 10. oktober 2014. Projektet er finansieret af Nordisk ministerråd og Region Skåne. I sammenfatningen af rapporten påpeges det, at en stadig mere omfattende forskning påviser gevinsten af at se sundhed, velvære og helsefremmende arbejde i sammenhæng med kunst og kultur. Ifølge rapporten bekræfter en større befolkningsundersøgelse i Norge tillige, at de, som deltager i kulturaktiviteter, oplever en bedre sundhed, er mere tilfredse med livet og har mindre forekomster af angst og depression. I rapporten foreslås det, at Nordisk ministerråd undersøger mulighederne for at iværksætte et forskningsprojekt vedr. de samfunds-/nationaløkonomiske gevinster som ligger i en tværsektoriel og tværvideenskabelig satsning på kultur og sundhed.

<http://norden.diva-portal.org/smash/get/diva2:824338/FULLTEXT01.pdf>

- Af internationale medicinske studier af effekten af musik og dans på visse sygdomme kan nævnes den amerikanske hjemmeside *National Library for Medicine*. Hjemmesiden præsenterer flere artikler om brugen af dans eller musikterapi som redskaber til at stimulere patienter med f.eks. Parkinsons sygdom, Alzheimer eller forskellige grader af autisme.

<http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/26364862>

Sarah Garde,
Kulturstyrelsen